

MÜNTECEBÜDDİN el-HEMEDÂNÎ

Eserleri. 1. *el-Ferîd fi i'râbi'l-Kur'ânî'l-mecîd*. En önemli çalışması olup nahiv, lugat, kıraat, tefsir ve fıkıh alanında ki geniş bilgisini yansıtır. Müellif mukaddimede *ed-Dürretü'l-ferîde*'nin gördüğü rağbet üzerine bu kitabı yazmaya başladığını, daha önce bu konuda kaleme alınan eserlerden bazılarının çok uzun, bir kısmının da çok kısa olduğunu ve kendisinin orta bir yol tuttuğunu belirtir. Daha evvel yazılan kitapların bir kısmı sadece müşkil ve gariblerin i'rabına, bir kısmı Kur'an'ın tamamının i'rabı yanında mânaya ve kıraat vehiclerine de yer verirken Müntecebüddin bunların hemen hepsini eserinde özetleyip değerlendirmiştir. Kitap Fehmî Hasan en-Nimr ve Fuâd Ali Muhaymer tarafından neşredilmiştir (I-IV, Devha-Katar 1411/1991). 2. *ed-Dürretü'l-ferîde fi şerhi'l-Kaşîde*. Şâtîbî'nin kıraate dair meşhur kasidesinin (*eş-Şâtîbiyye*) şerhidir. Ebû Şâme müellifin bu kasidesi kendisinin de hocası olan Sehavî'den okuduğunu, ancak şerhte pek başarılı olmadığını kaydeder. İbnü'l-Cezerî şerhin bazı yerlerinin tahkikten uzak bulunduğunu, zira onun, metni ne müellifinden ne de ondan öğrenen bir kimseden okuduğunu kaydederse de Sehavî'nin Şâtîbî'den ders aldığı bilinmektedir. Zehebî ise bu uzun şerhin faydalı olduğunu, Dâvûdî de kötü bir şerh sayılma-

dığını söyler (Kastamonu İl Halk Ktp., nr. 7; Dârü'l-kütübî'l-Mısrıyye, nr. 24.341 B, II. cilt; Mektebetü'l-Ezher, I-II, nr. 48.134, krş. Ali Şevvâh İshak, IV, 73; Ma'hedü'l-mahtûtâtî'l-Arabiyye, I-II, nr. 33-34). 3. *Şerhu'l-Mufaşşal*. Zemahşerî'nin nahve dair eserinin şerhi olup bazı biyografik tabloları ile Kâtib Çelebi (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1775, 1776) tarafından ona nisbet edilen bu eserin günümüze ulaşmış olup ulaşılmadığı bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Munteceb el-Hemedânî, *el-Ferîd fi i'râbi'l-Kur'ânî'l-mecîd* (nşr. Fehmî Hasan en-Nimr – Fuâd Ali Muhaymer), Devha-Katar 1411/1991, neşredenlerin girişi, I, 29-139; Ebû Şâme, *ez-Zeyl'ale'r-Rauzateyn*, s. 175; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXIII, 219-220; a.m.f., *Ma'rifetü'l-kurrâ* (Altıkulaç), III, 1265-1266; a.m.f., *Tarihü'l-İslâm: sene 641-650*, s. 224-226; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, II, 310-311; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirîn*, II, 333-334; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, II, 300; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1775, 1776; Ali Şevvâh İshak, *Mu'cemü'l-muşannefâtü'l-Kur'ânî'l-Kerim*, Riyad 1403-1404/1983-84, I, 189-190; IV, 73; Ahmed Ateş, "Kastamonu Genel Kitaplığında Bulunan Bazı Mühim Arapça ve Farsça Yazmalar", *Oriens*, V/1 (1952), s. 42-43.

AHMET ÖZEL

MÜNTECEBÜDDİN el-KUMMÎ

(منتجب الدين القمى)

Ebû'l-Hasen Müntecebüddin Ali b. Ubeydillah b. Hasen el-Kummî er-Râzî (ö. 585/1189'dan sonra)

İmâmîyye muhaddisi ve âlimi.

504 (1110) yılında Rey'de doğdu. Bâbeveyyh ailesinden gelmesi dolayısıyla İbn Bâbeveyyh, Kum asıllı olması sebebiyle Kummî ve genellikle bir şeref unvanı olan Müntecebüddin şeklinde anılır. Öğrenimini memleketinde tamamladı. Gerek Rey'de gerekse ilmi seyahatleri dolayısıyla gittiği İsfahan, Bağdat, Hille, Hârizm, Taberistan, Kazvin, Kâşân ve Nişâbur'da çok sayıda âlimden istifade etti. Şeyh Ebû'l-Fütûh er-Râzî, İbn Nâsir es-Selâmî el-Bağdâdî, Hibetullah b. Muhammed eş-Şeybânî, Ebû Âmir Muhammed b. Sa'dûn ve Muhammed b. İbrâhim Sa'deveyyh gibi sayıları eliyi aşkın Şîi ve Sünnî âliminden rivayetlerini nakletmek için icâzet aldı (hocaları için ayrıca bk. *el-Fihrist*, neşredenin girişi, s. 20-22; Abdülkerîm b. Muhammed er-Râfîî, III, 372-374). Bu arada Rey'e gelen pek çok öğrencinin himaye edilmesine ve yetişmesine de katkılı oldu. Öğrencileri arasında en önemlileri Şâfiî fakih Abdülkerîm b. Muhammed er-Râfîî ile akranı muhaddis Ebû Mûsâ el-Medînî'dir. Râfîî hocasının Şîi bir aileden gelmesine rağmen

mutaassıp olmadığını, sahâbenin faziletlerini benimsediğini, bilhassa Hulefâ-yi Râşidîn'e tâzim gösterdiğini ifade etmektedir (*et-Tedvîn*, III, 377-378). Müntecebüddin el-Kummî, 585 yılının Şevval ayında (Kasım-Aralık 1189) veya Râfîî'nin beyanına göre bundan sonraki bir tarihte Rey'de vefat etti. A. Arioli'nin 575 (1179) olarak verdiği tarih ise yanlıştır (*EP* [İng.], VII, 581).

Eserleri. 1. *Kitâbü'l-Erba'în 'ani'l-erba'în mine'l-erba'în fi fezâ'ili emîri'l-mü'minîn*. Hz. Ali'nin faziletleriyle ilgilidir. Müellif eserinde isnadı kırk ayrı sahâbîye ulaşan her hadisi kırk ayrı hocasından nakletmiştir (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'â*, I, 433-434). 2. *Fihristü esâmî 'ulemâ'i's-Şi'a ve muşannifihim*. Kummî'nin en tanınmış eseri olup Ebû Ca'fer et-Tûsî'den (ö. 460/1067) kendi zamanına kadar gelen eser sahibi 544 Şîa müellifi hakkında kısa bilgiler içermektedir. Alfabetik olarak düzenlenen kitap, devrinde Şîa'nın önde gelen şahsiyetlerinden Ebû'l-Kâsım Yahyâ b. Sadr es-Said el-Murtazâ el-Kebirî için yazılmıştır (*el-Fihrist*, neşredenin girişi, s. 29). Eserin ilmi neşrini Urmevî gerçekleştirmiştir (Kum 1366 hş.). 3. *Târîhu'r-Rey*. Râfîî, Kummî'nin temize çekmeye fırsat bulamadığı bu çalışmasında Rey şehriyle ilgili birçok hususu ele aldığını, özellikle burada yetişen âlimlerin biyografileri hakkında geniş bilgi aktardığını söyler ve eserin hocasının ölümünün hemen ardından kaybolduğu şeklindeki kanaatini belirtir (*et-Tedvîn*, III, 374-375). Fakat Kummî'nin vefatından yaklaşık iki asır sonra yaşayan İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-mîzân*'ında Rey'de yetişen kırk yedi kişiyi biyografisini yazarken müellifin bu çalışmasında birçok alıntı yapmıştır (*el-Fihrist*, neşredenin girişi, s. 11-16). Müellife ayrıca ibadetlerle ilgili *el-'Usre* adlı bir risâle nisbet edilmişse de bunun kesin olmadığı belirtilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muntecebüddin el-Kummî, *el-Fihrist* (nşr. Celâleddin Muhaddis Urmevî), Kum 1366 hş., s. 29-31, 132, ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 8-29; Abdülkerîm b. Muhammed er-Râfîî, *et-Tedvîn fi ahbâri Kazvîn* (nşr. Azîzullah el-Utâridî), Beyrut 1408/1987, III, 372-378; Hür el-Âmilî, *Emelü'l-âmil* (nşr. Ahmed el-Hüseynî), Necef-Bağdat 1385/1965, II, 194; Hânsârî, *Rauzâtü'l-cennât*, Kum 1391, IV, 316-320; Abdullah b. Muhammed Hasan el-Mâmekânî, *Tenkihu'l-makâl fi 'ilmi'r-rîcâl*, Tahran 1352, II, 297; Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edebe*, VI, 9-11; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 170; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *Muşaffa'l-makâl*, Tahran 1959, s. 463-464; a.m.f., *ez-Zer'â ilâ teşânîfi's-Şi'a*, Beyrut 1403/1983, I, 433-434; *A'yânü's-Şi'a*, VIII, 286-287; A. Arioli, "Muntadjab al-Din", *EP* (İng.), VII, 581.

MUSTAFA ÖZ

Muntecebüddin el-Hemedânî'nin *el-Ferîd fi i'râbi'l-Kur'ânî'l-mecîd* adlı eserinin ilk sayfası (Sileymaniyye Ktp., Hamidiye, nr. 181)

